

Vikingetidshusene i Hedeby

Kære gæster!

I det historiske Hedeby er der genopført et udsnit af den oprindelige bebyggelse, som lå indenfor halvkredsvolden i vikingetiden. Syv rekonstruerede huse og en bådebro skal formidle et indtryk af vikingernes verden og så at sige gøre livet i byen begribeligt. Bebyggelsen adskiller sig meget fra den tids bebyggelser ude på landet. Husene her er bygget tæt op ad hinanden og de har en anden størrelse. Og fundmaterialet bærer først og fremmest præg af håndværksaktiviteter og handelsvirksomhed. Der er således ingen store stalde i nogen af husene og de arkæologiske fund består hovedsageligt af affald fra værkstederne og genstande, der er kommet til bebyggelsen som handelsvarer.

Resultaterne af over 100 års forskning i bebyggelsen danner grundlaget for rekonstruktionerne. Ikke alene men også på grund af de særdeles gode bevaringsforhold for organiske materialer, herunder især husresterne af træ, har det været muligt at genopbygge bygningerne og tegne et bemærkelsesværdigt billede af vikingetidens Hedeby.

Husene blev genopført mellem 2005–2008 af lokale håndværkere, der rekonstruerede husene på baggrund af de fundne bygningslevn. Og der blev lagt vægt på at vise detaljer og forskelle i byggeriet. Bygningernes indretning afspejler ikke de aktiviteter, der foregik lige netop i det hus, hvor de vises frem. Derimod er der lagt vægt på at vise eksempler på forskellige aktiviteter, for på denne måde at formidle et billede af miljøet i den tidlige by. Til dette formål er der valgt emner og aktiviteter som de omfattende udgravninger har påvist i Hedeby.

Mediaguide

Endnu flere spændende informationer om Hedeby vikingehuse (Wikingen Häuser Haithabu) får du fra vores audioguide, som du kan downloade til din smartphone via en QR-kode. Audioguide stationerne er markeret på kortet på næste side.

Verdensarv Hedeby-Danevirke

Besøg det ældste handelscenter i Norden med det enestående grænsekompleks "Danevirke"

Bebyggelsen

Det rekonstruerede bebyggelsesudsnit ligger ved en bæk, der oprindeligt flød igennem dette område og en nord-sydgående vej. Den nord-sydgående vej forløb parallelt med norets kyst. Husgavlne vender ud mod denne hovedgade. Der har formentligt eksisteret flere små vejforløb. Det vidner vejen om, der fører ned til det rekonstruerede havneanlæg.

Vejene ved Haddeby Nor var bygget af træ. Rekonstruktionerne viser de forskellige byggemåder, der var i brug i det 9. århundrede e. Kr. Byggegrundene var blevet forhøjede og husgulvenes niveau lå endnu lidt højere så regn- og spildevand ikke kunne løbe ind i husene. Parcellerne var omgivet af solide plankeværk af egetræ eller fletværk.

I modsætning til senere tiders byggeri, hvor de bærende konstruktioner står på et fodtømmer, blev de tagbærende stolper gravet ned i jorden i vikingetiden. Derfor var det ikke helt så vigtigt, at afstive husene mod vind og storm. Til gengæld holdt bygningerne ikke så længe fordi stolperne rådned og de mange påviste ildebrande gjorde, at mange huse ikke stod ret længe.

© Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen Schloss Gottorf, JS 08/2022

Brøndene fik brøndforinger af gamle tønder, man havde brugt til at fragte handelsvarer i (tøndebrønd) eller af planker (kassebrønd).

Havnen

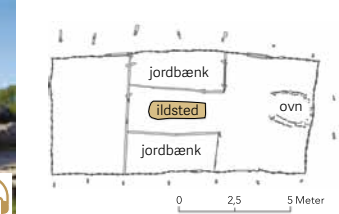
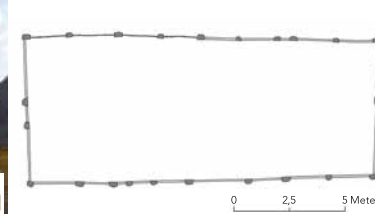
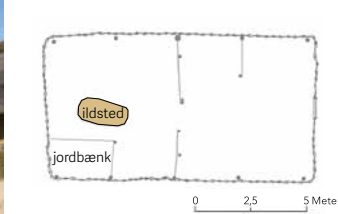
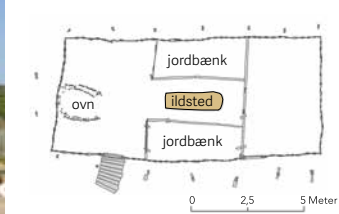
Fra havnen ragede flere anløbsbroer langt ud i noret. Det var det sidste trin i en lang udvikling.

Til at begynde med trak man skibene op på stranden. Siden hen byggede man mindre gangbroer for at lette adgangen til skibene, der lå på strandbredden. Og til sidst byggede man store anløbsbroer som handelsskibe med stor dybdegang kunne lægge til ved.

Anløbsbroerne blev i tidens løb forbundet med hinanden så de til sidst udgjorde en stor platform af tømmer. De mange fundgenstande fra havnen viser, at det var her handlen med varerne foregik. Muligvis havde man også midlertidige varelagre her. Anløbsbroerne fungerede således ikke kun som ankerpladser for skibe, men også som markedsplads for handel med varer.

Her flød bækken igennem byen i vikingetiden. I 1800-tallet gav bønderne bækken et nyt løb. For at dæmme op omkring oversvømmelser havde Hedeby's beboere befæstet bækløbet. De forskellige måder at befæste bækløbet på er blevet rekonstrueret.

Under udgravningerne blev der flere gange fundet små gangbroer der gik ned til bækken. Hvad har de mon været brugt til? Måske som vaskeplads?

Hus 1 Kammagerens hus

Opført: 874 eller lidt senere
I brug: ca. 10 år
Areal: ca. 66 m²
12 m x 5,5 m (max.)

Konstruktion: Hus med stolpesatte vægge og skrånede stolper på ydersiden af huset. De bærende vægstolper består af egeplanker. Væggene er fremstillet af risfletværk med lerklining. Huset har et primitivt spærtag. Tagspærrerne hviler på tagremmene (væggens øverste kant). De skrånede stolper tager af for trykket fra taget.

Detaljer: Huset er tredelt, opholdsrummet ligger midt i bygningen og er udstyret med ildsted og to jordbænke til ophold og sengepladser. Alrummet er indrettet med en kuppelformet ovn. En plankebelægning fører op til hoveddøren. En væg skiller beboelsestakten fra værksteds- eller lagerrummet, der har egen indgangsdør.

Faciliteter: I beboelsestakten ses det gængse køkkeninventar. Værkstedet er indrettet til forarbejdning af hjortetak og ben. Der blev fremstillet kamme, spillebrikker, nåle og småværktøj.

Hus 3 Handelshuset

Opført: 852
I brug: 4 til 5 år
Areal: ca. 79 m²
12,1 m x 6,5 m (max.)

Konstruktion: Bygning med indre bærende konstruktion. Til de tagbærende stolper, der står inde i huset, har man brugt kraftige runde tømmerstokke. Væggene er lavet af risfletning med lerklining.

Detaljer: Dette er det eneste hus, hvor der er brugt hele runde tømmerstokke i den bærende konstruktion. I Hedeby kløvede man sædvanligvis træstammerne for at spare på materialet. Egetømmer udgjorde det vigtigste byggemateriale, fordi det er stærkt og modstandsdygtigt. Til dette hustag er benyttet tømmer af birk, bøg, el og asketræ, som man også gjorde af og til i Hedeby i det 9. årh.

Faciliteter: Muligvis havde nogle købmænd eget hus i Hedeby, som blev brugt i handelssæsonen. Det bagerste rum blev formentligt brugt som opholdsrum og soveværelse af husets beboere og i det forreste rum blev der måske opmagasineret varer.

Hus 5 Hal

Opført: 10. årh.
I brug: vides ikke
Areal: ca. 108 m²
16,1 m x 6,7 m (max.)

Konstruktion: Husets stillads af tagbærende stolper består af halve kløvede træstammer, som er gravet ned i jorden. På jorden mellem de tagbærende stolperne er der lagt fodtømmerstykker (mangler i husets nordvestlige hjørne). Væggene er bygget i stav- eller bulkonstruktioner. Den store bygning har således mange »moderne« konstruktionstræk som de kendes fra de lidt yngre skandinaviske stavkirker.

Detaljer: Hus 5 er det eneste hus der er opført på nøjagtigt det sted, det oprindeligt stod. De andre huse stod andre steder i bebyggelsen. De blev genopbygget på grund af deres gode bevaringsstand i stedet for de oprindelige huse.

Faciliteter: Husets bygherre var helt sikkert velhavende, for han kunne have fået bygget et hus med vægge af træ og ikke bare fletværk. Måske var han en mere velhavende købmand. Denne bygning er indrettet med borde og bænke så der er plads til samvær.

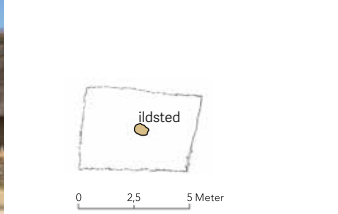
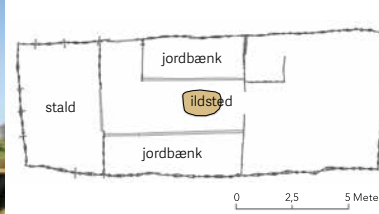
Hus 7 Herberget

Opført: 874 eller lidt senere
I brug: ca. 10 år
Areal: ca. 66 m²
12 m x 5,5 m (max.)

Konstruktion: Hus med stolpesat vægge og skrå støttestolper på ydersiden af huset. Bygningen er et alternativt konstruktionsforslag til hus 1 (grundridset er spejlvendt). De bærende vægstolper består af egeplanker. Væggene er fremstillet af risfletværk med lerklining.

Detaljer: Arkæologerne finder næsten altid kun de husrester, der befinder sig i jorden. Derfor er det ofte svært at rekonstruere det, der stod over jorden. Det er ganske sjældent at vægge og gavle, som det er tilfældet her, er så godt bevaret at væggens højde (2 m) og tagets hældningsgrad (40°) kan rekonstrueres. Rekonstruktionen af taget viser imidlertid kun en af flere mulige konstruktionsmetoder.

Faciliteter: Der kom mange vejfarende til Hedeby for at handle. De kunne få logi i herberget. Ildstedet og bageovnen her var stor nok til, at der kunne laves mad til mange mennesker. Fisk spillede også en stor rolle i indbyggeres ernæring. I det lille rum mod øst kan man se en fiskers rekonstruerede udstyr.

Hus 2 Klædehandlerens hus

Opført: 833
I brug: Det brændte ned efter et års tid
Areal: ca. 101 m²
16,3 m x 6,2 m (max.)

Konstruktion: Hus med stolpesatte vægge. Mellem de tagbærende stolper af brede planker er der sat mindre stolper for at holde på risfletværket. Tagspærrerne hviler på tagremmene og åsen.

Detaljer: Beboelsestakten er forbundet med den lavere liggende staldende. Stykker af kanthugget træ er sat på tværs af stolperne i staldenden som forhindrer, at de synker ned i undergrunden. Det tyder på, at der har været loft over stalden. Et lille rum bygget af egeplanker har måske været brugt som varelager eller til at opbevare forråd i.

Faciliteter: I vikingetiden blev tekstiler hovedsageligt fremstillet af uld. I så godt som hver husholdning spandt og vævede man uld. Om sommeren foregik meget af arbejdet i det fri. Ville man væve inde i huset forgik det på en opretstående væv, der stod ved siden af døren så dagslyset kunne skinne gennem den åbne dør.

Hus 4 Håndværkerens hytte

Opført: 882
I brug: vides ikke
Areal: ca. 19 m²
5,2 m x 3,6 m (max.)

Konstruktion: Stavbygning. Væggene består af kløvede planker. Plankerne er ikke lige lange, men er banket ned i jorden så plankevæggene får en lige overkant. Taget lægges oven på dette. I modsætning til konstruktionen i de andre huse bærer vægplankerne taget og der er ingen tagbærende stolper.

Detaljer: I en af vægstolperne ved siden af døren er der skåret et vindue. Vinduets størrelse og form svarer til et vindue der blev fundet i Hedeby. I Hedeby har man også fundet vinduer der har været sat ind i risflettede vægge (se hus 1, 2 og 7). I hus 5 ses et vindue som de kann have set ud i yngre byggerier.

Faciliteter: Træ var et vigtigt materiale i Hedeby. Det blev brugt til meget som f.eks. tallerkner, bægge og skåle men også til møbler så som kister og trug. I huset her kan du se værktøj, træmønstre og de færdige produkter.

Hus 6 Skomagerens hus

Opført: 880-erne
I brug: vides ikke
Areal: ca. 8 m²
3,2 m x 2,6 m

Konstruktion: Blok-konstruktion. Væggene består af kanthuggede tømmerstokke, der lagt oven på hinanden og forbundet i hjørnerne. Sprækkerne mellem tømmerstokkene er tætnet med mos.

Detaljer: Et blokhus er usædvanligt i Hedeby, fordi man normalt skal bruge lange lige stammer af nåltræ. I vikingetiden groede der ikke fyr og gran her. Derfor har man nøjsommeligt hugget egetømmer til.

Faciliteter: En stor del af læderfundene i Haithabu var sko, der fandtes i forskellige varianter. Der kendes to forskellige fremstillingsmetoder, hver med forskellige mønstre. Talrige produktionsaffald samt fund af skolæst af træ taler for en lokal produktion af fodtøj.

8 Anløbsbroen

Opført: Vinterhalv-året 885/886
I brug: ca. 130 år (med reparationer og udvidelser)
Areal: ca. 398 m²
41 m x 9,7 m (max.)

Konstruktion: Pælebro støttet på tværbjælker. Broplæne består af kvarter træstammer. Fem til seks pæle på række er forbundet med kraftige tværbjælker. Oven på dem er der anbragt lange tynde bjælker som plankerne ligger på. Langs med siderne er plankerne forbundet med lister.

Detaljer: Brofagene tættest på land består af fem pæle. Længere ude fra det syvende brofag af, hviler træbjælkerne på en pæl mere for planmæssigt at gøre anløbsbroen bredere. De yderste 8,5 m af anløbsbroen er en senere tilføjet udvidelse for forlængelse broen ud i Haddeby Nor. Det kongelige langskib Hedeby vrage 1, der er udstillet på Wikingermuseum Haithabu sank ud for anløbsbroen, formodentlig omkring år 990-1010.

Avnbøg
Avnbøgens rødder minder om en nordisk myte, der handler om tre norner der bor ved verdenstræets rødder og råder over menneskers skæbne. Historier om vikingerne og deres guder passer til disse stemningsfulde omgivelser.

Halvkredsvolden
Volden, der blev opført i anden halvdel af 900-tallet, tjente til forsvar og beskyttelse af Hedeby. Arkæologiske og geofysiske undersøgelser giver en nøjagtig billed af arealet, der omfatter 25,5 hektar.

Ordforklaring

- Tagrem:** Vandretliggende tømmer, der danner væggenes øverste kant
- Spær:** Skrånstillet tømmerstykke i tagkonstruktionen, der bærer tagbeklædningen
- Spærtag:** Tagkonstruktion uden ås. Spærene er parvist forbundet foroven og hviler med spærfoden på tagremmen eller bjælkeender. I hus 1 og 7 er spærene sat på remme. Skrånstillede stolper på ydersiden forhindrer væggene i at skride ud. I hus 5 kan man se et fuldt udviklet spærtag. Spærpærenes fodender er forbundet med bjælker, så de danner stabile trekantede.
- Ås:** Vandretliggende bjælke under tagryggen

Wikingers Häuser Haithabu
 Åbningstider: april – oktober hver dag kl. 9–17
 information · service +49 (0) 4621 813-122
 anmeldelse · reservation +49 (0) 4621 813-133
 service@landesmuseen.sh
 www.haithabu.de